

Hnízda u našich nohou

Atlas zvířat, rostlin a lidí podle Marie Iljašenko

Místa, která se objevují ve sbírce *Zvířata přicházejí do města*, vybízejí k osídlení, ale také ke sdílení. Marie Iljašenko se ve své nové básnické knize pokouší dát slovo mimo-lidským aktérům, kteří spolu s člověkem obývají urbánní krajinu antropocénu. Ve městech se kříží cesty lidí, zvířat i rostlin.

MICHAELA MELICHOVÁ

Třetí sbírka Marie Iljašenko *Zvířata přicházejí do města* se pokouší nahlížet svět z pohledu zvířat, rostlin i neživé přírody. Ačkoli v ní vzdáleně rezonují aktuální společenská témata, nepůsobí angažovaně ani apelativně. Určující je pro ni zvýšená vnímavost vůči okolnímu světu, kde mohou spočinout rostliny, lidé i zvířata unavená migrací, postavit si hnízda z větviček a možná znovu nalézt ztracený domov.

Srst, fotopasti, lebky

Úvodní báseň promlouvá v plurálu, hlasem zvířat, a deklaruje směřování celé knihy: „Přicházíme do měst z horčí krajiny, / z odvodněných polí i docela bezpečných míst.“ Snaha popsat svět viděný ne-lidskýma očima nicméně často selhává: „Co se stane s naší divokostí? / Takhle si otázku neklademe, / copak není divokost jen lidský výmysl?“ Podobné momenty nám připomínají, že jazyk je výsadou člověka, a cokoliv se jím snažíme popsat, nutně podléhá lidské perspektivě. Skutečnost, že jazyk má vždy koloniální charakter, tematizuje Iljašenko s lehkou sebeironií.

V některých verších je zvířecí pohled zprostředkováván uvěřitelně, jindy překvapí, někdy k nám však zvířata promlouvají mlčením. Jedni o nich tvrdí to, druzí ono, ale nikdo neví, co si vlci myslí. Jejich jazykem jsou „úlomky kostí a srst, fotopasti, lebky, oka pytláků“. V knize však najdeme nejen básně, které zprostředkovávají míjení a neporozumění, autorka zachycuje i okamžiky (mezidruhově) blízkosti: „S umíráním dědečkovi pomáhala dvojice čápů, / hnízdo si postavili přímo u jeho nohou.“

Přestože sbírka nemá zřetelnou narativní linii, její poetika se lehce proměňuje. Zjednodušeně se dá říct, že první třetinu tvoří vesměs básně ohledávající mimo-lidský svět, v němž se básnířka postupně zabývá. S postupujícím čtením ale stále častěji promlouvá svým vlastním hlasem, přičemž mimo-lidské entity oslovuje jako sobě rovné. Ve druhé polovině knihy se navíc objevuje téma války, která duní na pozadí všech vztahů, ohrožuje a nutí k migraci vše živé. I když se ale sbírka dotýká závažných témat, jako jsou ekologické hrozby nebo válečný konflikt na Ukrajině, uchopuje svět lehce, s hravostí a něžným humorem. V závěru pak dochází ke smíření světa zvířat a toho

lidského – přestože „nevíme přesně, kdo jste, tak jako vy nevíte o nás“.

Hádej, kdo jsme?

Řada básní připomíná svou formou hádanku: „Obsadili jsme zemi. / Jíme všechno, staráme se o své staré a zraněné, / ale ve stresu děláme hrozné věci, i když ne horší než člověk. / Lidským bytostem jsme prodloužili život, / ale oni nám nedali ani jméno.“ Jiné čerpají inspiraci z encyklopedií, atlasů a herbářů: „Mnohé z nich se sem dostaly v průběhu staletí, / parietaria judaica, nebo snad raději drnavec palestinský, / ze zdi zrozený, ochmýřený nenápadnými růžovými květy.“ Vedle biologické terminologie se v básních objevují i jiné vědecké či technické výrazy – z textu nevyčnívají, organicky se integrují do metafor a obrazů. Iljašenko je estetizuje a rozehrává jejich významy. Některá zvířata se novým technologiím přizpůsobují, jiná na ně umírají. Obojí je konstatováno věcně: „Pstruzi s duhovými očima žijí / v zrcadlových nádržích v budově z běli a skla. / Vodu jim čeří aerační a cirkulační systém, / výpusť chrání mřížka z perforovaného plechu.“

Jiné verše zase evokují texty pohlednic, jaké posíláme z výletů do cizích měst: „Milá A., / znovu ti chci napsat o řece. Voda v ní nestoupá za deště, ale za přílivu. / Oceán je tu za rohem, ale podnebí docela jako u nás doma: / z každé zídky raší jiná kapradina.“

I když ve sbírce najdeme mnoho různých vyprávěcích poloh, její poetika je pozoruhodně soudržná. Prozaicky rozvolněný tón občas překvapí asonancí či aliterací („šeřík bříšek“, „laskavost lockdownu“, „popelení v prašných prohlubních“, „vousaté vagíny“), hlásková instrumentace i rytmizovanost textu, výrazné v debutu *Osip míří na jih* (2015), zde působí spíše nahodile, ale o to přirozeněji. Některé básně se vyznačují tematickou či formální symetrií, jiné jsou propojeny motivicky. Objevují se také odkazy k básníkům světové literatury (Paul Celan, Gary Snyder, Louise Glücková) či k vlastní tvorbě (Osip míří na jih, ale když se o to samé pokusí sluka, zastaví ji sklo kancelářské budovy).

Celkově Iljašenko zůstává věrná své poetice a k radikálnějšímu formálním experimentům se neuchyluje, ačkoli by díky tomu mohla docílit změny perspektivy. Má to své přednosti i limity: na jedné straně takový přístup činí

její poezii uvěřitelnou a přístupnou, na straně druhé nedokáže výrazně otřást zaběhlým vnímáním světa.

Zkušenost migrace

Sbírka funguje jako poetická mapa globálního, propojeného světa. Verše přenášejí čtenáře z Prahy do New Yorku, Barcelony, Tokia, Londýna nebo Kyjeva. Velkoměsta básnířka vykresluje v detailu, pohledem ptačím nebo myším. Proměna perspektivy jí umožňuje nahlédnout jejich skrytý život – ten, co se odehrává ve škvírách zádek, v podzemních tunelech, v kanálech pod Central Parkem nebo na římsách parapetů.

Města a pohyb mezi nimi vyvolávají existenciální otázky, jaké si Iljašenko kladla už v *Osipovi*, když psala: „změníš-li místo, změníš osud“. K podobným úvahám vybízí příběh kavky žijící ve stanici metra: „Pokud se definuju tím, odkud jsem, co se stane, / když místo opustím?“ Básnířka ukazuje, že to není jen člověk, kdo utváří a proměňuje vágní krajinu antropocénu – sami jsme utváření a definováni krajinou, v níž jsme se narodili, stejně jako tou, do níž přicházíme, podobně jako se rostliny přizpůsobují podnebí.

Nucená i přirozená migrace se zde stává společným tématem všech živých entit. Z Chersonu, Saltivky a Dnipra cestují dodávkou rostliny „přisýpané omítkou, která letěla ze stěn, když poblíž dopadla raketa“. Vytržení z domova vede ke zpochybnění dosavadních hodnot a vyvolává otázku, zda vůbec máme právo nazývat nějaké místo „svým“ – i když se nám po něm stýská. Vždyť žádné místo na světě nám tak docela nepatří, dělíme se o ně s bažanty, zajíci, pavouky nebo třeba filodendronem xanadu.

Ačkoliv Marie Iljašenko píše především o zvířatech, její sbírka odkrývá věci docela lidské. Skrze osudy zvířat nucených opustit své habitaty a rostlin adaptujících se na nová podnebí vypovídá o lidské zkušenosti s vykořeněním a ztrátou domova, o hledání bezpečí a univerzální touze někam patřit. Sbírka *Zvířata přicházejí do města* vypráví o tom, jak se všichni přizpůsobujeme, když hledáme své místo v měnícím se světě.

Autorka studuje komparatistiku.

Marie Iljašenko: *Zvířata přicházejí do města*. Host, Brno 2025, 96 stran.

Ačkoliv Marie Iljašenko píše především o zvířatech, její sbírka odkrývá věci docela lidské. Ilustrace Viktoria Bobko